

КОНТЕКСТУАЛНИЯТ ПОДХОД ПРИ ФОРМУЛИРАНЕ НА ТЕМИ ЗА ЕСЕ

(Проблемно-тематичен кръг за числото в творчеството
на Христо Ботев, Иван Вазов и Пенчо Славейков)

Радослав Радев

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“

Резюме. В статията се развива тезата, че формулирането на теми за ученически писмени работи, най-вече за есе, трябва да се осъществява чрез контекстуалния подход, който изисква ученикът да е наясно в какъв контекст е темата за есето, за да може, когато я избере, да я съгласува с другите въведени проблеми и по този начин да конструира по-интересно и оригинално композицията на текста си. Ученикът избира една от предложените теми, но чрез другите уплътнява съдържателния и композиционния аспект на текста си. С оглед приложния характер на статията сме въвели проблемно-тематичен кръг за числото в творчеството на Христо Ботев, Иван Вазов и Пенчо Славейков и на принципа на речника сме предложили теми във връзка с този проблем.

Keywords: context, theme, essay, number, vocabulary, alphabet, binarity, hundred, scale, time, money, pleasure

Един от най-спорните и деликатни проблеми, свързани с развитието на писмената реч на учениците, е формулирането на тема. Не е малък броят на учителите, които вече избягват да дават една тема за класна работа или за текуща писмена работа. Що се отнася до есето обаче, все още се формулират теми, които са сентенции или класически мисли и афоризми. Подобна практика е отречена у нас още през 30-те години на XX век, тъй като тези интелектуални кратки жанрове, дори и когато съдържат противоречие, са завършени стилово и смислово цялости и тяхното разгръщане може да върви или в посока на „не“ (несъгласие), или в утвърждаване на „да“ (приобщаване). Чрез тях е трудно ученикът да намери лична перспектива. От друга страна, такива мисли и максими могат да бъдат енергично поле за пишещия, поради което не е уместно да ги отричаме. Опитът показва, че по-голям ефект имат те, когато са поставени в определен контекст. В продължение на десет години експериментирахме контекстуалния подход при формулиране на теми

с ученици от XI и XII клас от Силистренска област с активното съдействие и организация на експерта по български език Анета Ненова и вече сме натрупали значителен брой ученически писмени работи, така че да сме сигурни в ефективността на този подход. Технологиията на контекстуалния подход се основава на разбирането, че ученикът трябва да е наясно в какъв контекст е темата за есето, за да може, когато я избере, да я съгласува с другите и по този начин да конструира по-интересно и оригинално композицията на текста си. Нивата на контекстуалност за избор на тема са:

– **поставяне на темата в проблемно-тематичен кръг.** След изучаване на няколко автори се избира проблем, който се разисква при активното участие на учениците в рамките на два часа, така че да се види темата в перспектива. Този подход компенсира слабото използване на проблемно-тематичния принцип при въвеждане на учебното съдържание в гимназиалния курс и ни освобождава от господството на хронологичния;

– **въвеждане на смислови ядра, така че темата да се осъзнае спрямо сходствата и различията.** В азбучен ред се дават на учениците различни теми, и то в порядък, колкото са буквите в азбуката – тя е модел за достатъчност, така че както буквите образуват думи, така и темите влизат в смислови кръгове. Ученикът е в правото си да избере една тема, да ги групира – например теми, започващи с гласни, или да ги постави в опозиции. Прави впечатление, че учениците по-често избират теми, в които има игра или кратко сюжетиране. Например много често са привлечени от заигравката с ер малък. Това вкарване на отделните теми в контекста на другите позволява на ученика дори и когато избере една, да мисли и чрез останалите и това да му помогне при композирането на есето или когато трябва да изрази дадена мисъл. И в това намирам най-голямата сила на контекстуалния подход – дава шанс на ученика да развива не само съдържателните, а преди всичко композиционните идеи при изграждане на текста си.

В тази статия ще предложим проблемно-тематичен кръг, свързан с идеята за числото в творчеството на Христо Ботев, Иван Вазов и Пенчо Славейков, и ще въведем в азбучен ред темите за есе, съжителстващи в определен контекст.

1. Проблемно-тематичен кръг за числото в творчеството на Христо Ботев, Иван Вазов и Пенчо Славейков

Числото в поезията на Христо Ботев не е свързано с мащаба на революционното преобразяване, а с интимното – майката, либето, отечеството. Ето защо то е сведено до двоичността на отношенията и до открояване на смисъла чрез значимостта на единичността. Липсата на пълноценен живот в робството не позволява годините да се осъзнаят като протичащо битие, а само като знак за изминалото време. Христо Ботев използва математическото действие – „броиме“, а не духовното – „изживяваме“: „А бедният роб търпи, и ние / без срам, без укор, броиме време / откак е в хомот нашата шия“. „Броиме“ е

само форма за констатация, чрез нея се установява колко време е протекло, но не колко време е усвоено, за да се насити животът със събития и смисъл. Ето защо то е пасивно действие, от което не се поражда нищо, защото не се открива нито причината, нито следствието – само се оневиняват тези, които броят – „броим, и с вяра в туй скотско племе / чакаме и ний ред за свобода“ („Елегия“). „Броим“ и „вяра“ се оказват в опозиция, защото броенето не утвърждава ценности и не променя разбирането за същността на народа, тъй като го оставя с първоначалната му определеност: „скотско племе“. С подобно разбиране е ясно, че числото ще има смисъл не в своята множественост, която се уточнява чрез броене, а в единичността и двоичността, защото тъкмо те показват силата на родовия и интимния живот. А тъкмо този живот е остойностен в поезията на Христо Ботев.

Когато откроява съдбата на лирическият герой в „На прощаване в 1868 г.“, поетът остава при откровението: „дълбоко ще ми въздъхнат / две сърца мили за мене – / нейното, майко, и твойто! / И две щат сълзи да капнат / на стари гърди и млади...“. Подобна двоичност на изживяването е характерна и за народните любовни песни, при което мъжко-женското сближаване разделя света на две, но не за да ги противопостави, а да ги преобрази в енергия, необходима за сътворяване на живота: „Два ветра вея / през две планини, / два снега топа, / две реки теча, / два бора носа / и у борето – / две гълабета: / да не гукая, / дори думая (Българска народна поезия и проза. Т.5. 1982: 80). В тази песен природата е първоначалният вестител за любовното чувство, което ще се случи, но в други песни двоичността е предизвикана от самите момци и моми, които са осъзнали, че любовта е дар, еднакво ценен за мъжа и за жената. Двоичността може да осигури равнопоставеност на даряването: „Пауни падат, / Яно моме, / пауни падат, / моми ги сбират, / моми ги сбират, / момци ги дават. / Два снега ваят, / две слънца греят, / два снега топят, / две реки текат, / две билки влекат, / две златни китки – / първата мене, / втората тебе (Българска народна поезия и проза. Т.5. 1982: 103 – 104).

Силата на тази двоичност е, че не се постига чрез броене, а чрез изживяване. При Христо Ботев тя е начин да се види и разбере истината от близките: „Но туй щат братя да видят...“ и да следват завета „силно да любят и мразят“. В такива случаи броенето е заменено с „думането“, защото то ще открие истината и ще предизвика действието: „ала съм думал и думам: / Блазе му, който умее / за чест и воля да мъсти“. Думането дава сила на изреждането, така че да се означи героичното време – Чавдар е бил с дружина „тъкмо до двайсет години“, а песента за него определя пространството на свободната родина – „от Бяло море до Дунав, / по румелийски полета“. Смяната на броенето с изреждането е опит да се смени робската пасивност с действителните характеристики на борбата. Тази борба обаче се разбира чрез уникалността на личността – на единия, а не чрез енергията на множеството. Анафората в

поемата „Хайдутѝ“: „Един бе Чавдар войвода – / един на баща и майка; – един на вярна дружина“, подчертава изключителността на войводата в неговата родова и героична характеристика. Преди да премисли множеството, Ботев остойностява личността, която ще го поведе. Мащабът на революционната борба не се премисля чрез числеността, а е духовна мяра. В това е и едно от забележителните откровения на Ботев – първоначално мащабът на революцията не се мери чрез множествеността, а чрез силата на духа, която трябва да има индивидуално проявление, за да бъде след това устойчиво постигната у народа. Един, Единият, Единственият означават съответно самотния, посочения, жертвения. Тези смисли се събират в едно, когато трябва да се изрази величавата и трагична смърт на Апостола Васил Левски: „стърчи, аз видях, черно бесило / и твой един син, Българийо / виси на него със страшна сила“. Най-голяма е потребността този „един син“ да излезе отвъд своята самотност. Христо Ботев вижда осъществим този акт чрез смъртта на героя, защото тогава той ще бъде дарен с митологичната мяра за безсмъртието и с песента („Хаджи Димитър“).

Единичността и двоичността определят ценностите в интимния и в героичния живот на лирическият герой в поезията на Христо Ботев. Множеството е само преброено като все още съществуващо и страдащо, изпаднало в илюзията („робска люлка“), че игото е единствено възможният начин на живот.

Друго е разбирането за числото в публицистиката на Христо Ботев, в която то е свързано с времето, парите и удоволствията. Мярата за времето не се определя спрямо дните от календара, а от действията на турската правосъдна система, която е определена с двете си важни характеристики:

– мудност при решаване делата на българите – числата показват протяжност във времето: „Преди 10 – 12 години правителството в Пловдив тайно беше подигнало селата окол Калофер да отнемат мерата, която с фермани се потвърждава от самите султани за калоферска и читаците напускаха говедата си“ („Примери от турското правосъдие“);

– използване на тактика от турските разбойници да се правят чиновници – числата показват своеволието на турците, което остава безнаказано с години: „Още по-голямо правосъдие показва пловдивското правителство към Гемиджият и Ташчиоглар, тези турски бабаити, които върлуваха повече от 10-ина години из казанлъшко като разбойници, а днес като кърсердари“ („Примери от турското правосъдие“);

Прави впечатление желанието на Христо Ботев чрез числата да внесе историчност на българските хайдушки действия. Уточнените години за подвизите и смъртта на войводите не само придават достоверност на събитията, но и характеризират отношението към тях: „Проводи ли правителството своите кърсердари, вдигна ли и потери да ги гонят, както вдигна сичките турски села в 1866 г. против Желя войвода, който ходеше не за пари, а за бунт...“; „След

убиването на Ангела в 62 год. и на Лефтера в 68“ („Примери от турското правосъдие“). С посочените години Христо Ботев внушава, че паметта на народа не би следвало да е само хронология на страданията, а почит към героизма на хайдутите.

Животът под робство се е сложил така, че голямото измерение на числото да е свързано с парите. Когато става дума за корупцията на турските чиновници и на българските чорбаджии, числата са в хиляди, а за сиромашията и най-малкото прибавяне към единицата добива изключителен и спасителен смисъл. И тук възниква значителният спорен въпрос, свързан с отношението на Христо Ботев към парите. Калофер е град, който се е замогнал – той има значително производство, което дава самочувствие на гражданите, заобиколени от бедни турски села. Може ли в такъв случай негативната характеристика на богатството на калоферци, свързано с чорбаджиите, да бъде единствената и истинската оценка? В това отношение Ботев е категоричен, когато става въпрос за споровете около селската мера, заради която се отваря съдебна процедура, която „трая до оназ година и струва на Калофер повече от 500 000 гр., от които половината глътнаха самите чорбаджии, а половината пловдивските аги и молли“. Социалната характеристика на парите не дава възможност те да се мислят по отношение на просперитета на българите и решаването на националните им въпроси, които Ботев вижда само в преобразяващата сила на революцията.

Числото според Христо Ботев има съществено значение за изразяване на удоволствената страна на живота. То не само придава достоверност на изпитаната наслада, но и уточнява дали тя е постигната в пълна мяра. Числото става значимо още повече, когато трябва да се опише човек, който се е отдал на радостите от живота, особено свързани с яденето. Физическият вид на такъв човек показва в какво са му слабостите. Кир Михалаки от разказа „Това ви чака!“ с огромното си шкембе очевидно е примамен и съблазнен от трапезата: „В шкембето му свободно можеха седна пет души турци и да пият кафе; в главата му с триесет яйца гъска да насадиш, а гърдите му – гърди нямат нашите чорбаджии“. Остроумието е постигнато с интересен обрат – когато очакваме, че числото ще бъде още по-функционално в последната част на описанието – гърдите на чорбаджиите, точно там то липсва. Отсъстващото интригува и естествено поражда въпрос, още повече че е направено обобщение – „гърди нямат нашите чорбаджии“.

Особено знаково е числото, когато става дума за удоволствията на агите. Чрез него става ясен начинът им на живот, представите им за смисъла на биетието, разбирането им за рая на земята („Писма от небето“). Числото е силно там, където им се иска да изпитат най-голямо удоволствие. Троицността на насадата се въвежда тогава, когато трябва да си представят непресъхващите извори на предопределения за радости живот – трите чудотворни реки, от

които тече мед, масло и мляко, трите „христалени наргилета“, „накитени със злато и с елмази“. Тази троичност бележи порядъка на удоволствията, количеството, което трябва да гарантира неизчерпаемостта им, а същинското им изживяване се постига тогава, когато агите ползват благата, но им се иска да ги имат повече, отколкото това е необходимо. Наличното количество, а и качество, ако става въпрос за жените, е еднакво удовлетвено с прякото ползване. Да има, е предполагаема радост от това, че може. В този смисъл, наладата се изразява в число: „Под сяко едно дърво седи на червено кадифено шалте по един праведник, около когото се търкалят четирисет голи и дебели жени и няколко млади момченца. Момчетата пълнят дълги и асемиеви чубуци и турят ги пред праведникът, а жените го милват, гладят му краката, чоплят ме между пръстите и кадят около него различни миризливи дъхове“ (Botev, 1979: 112). Колкото по-засилено е числото при изразяване на удоволствието, толкова повече то отвежда към телесното и по-малко към духовното начало. Така наладата се разбира като начин на употреба, а не като смисъл от употребеното.

Въпроси в очакване да се случи писането на текст:

Какъв е пасивният и активният смисъл на израза „броиме време“?

Кои са характеристиките на броенето и на думането в поезията и публицистиката на Христо Ботев?

Как чрез числото е видяно съотношението пари – удоволствие – революция в поезията и публицистиката на Христо Ботев?

В романа „Под игото“ Иван Вазов ясно изразява мнението си в публицистичната глава „Пиянството на един народ“, че във въстанието народът ще даде „числото“, което е силата му. Но в хода на въстанието разбираме, че той дава числото не в сраженията, а в мъченичеството. Писателят използва количествения израз за „хиляди“ само когато става дума за потисниците, които са „хиляди и хиляди“ (Vazov, 1976: 22), и за събития извън България. Интересен е психологическият начин на въвеждането им. Героите като че ли не са научени за явления извън парите да употребяват „хиляди“ – произнасят ги последователно, сякаш тепърва се опитват да повярват, че са възможни: „– До колко души са избити? – попита Никодим. – Турци ли? Аз ти казвам с хиляди, речи ги две, речи ги пет, речи ги десет, няма да сбъркаш“ (Vazov, 1976: 106). Повторението и последователното увеличаване броя на жертвите е и своеобразно освобождаване от натрупания с времето страх от устойчивостта на властта и от неприкосновеността на поробителите. Повечето явления, които са свързани с количествен израз в обществото, са придобили по-малки стойности, подсказващи за затвореност на битието и липса на мащаб в мисленето. „Дружина“ се свежда до няколко човека – „От трима дружината се умножи на петима“; народът се умалява до степен на конкретна видимост и преброи-

мост, така че лесно да бъде обхванат – „Една шепа народ!“. В представите на Иван Вазов „шепа“ не е толкова малка като числен израз, но по-скоро изразява българската нагласа да се виждат нещата в тяхната умаленост. „Шепата защитници, които можа да даде градът, всичко-всичко около двесте и петдесет души, пръснати по вси страни, не стигаха...“ (Vazov, 1976: 315). Съчетаването на „шепа“ с „всичко-всичко“ създава усещането не само за незначително като брой, но и за бързо изчерпване – народът, селището не могат да дадат повече, тъй като ресурсите са ограничени. В подобно разбиране се крие старата истина, че количественият израз не е тъждествен на възможностите. Робът, който е в множеството си, се е научил да мисли за себе си като малцинство. Неслучайно в езика активно е наречието „малцина“. От много хора излизат малко стойностни личности. Така и Иван Вазов се опровергава, тъй като авторският коментар в „Пиянството на един народ“ твърди, че народът е дал „числото“, но описанието на въстанието показва тъкмо невъзможността българинът да мисли себе си като мащаб, като значително число. Дори там, където трябва да внесе числения израз, Вазов не го обобщава, а го разпилява като характеристика на отделните прояви по време на подготовката и на битката: „По всичките тия стратегически пунктове се поставиха стражи по 10 – 15 души да бранят града“ (Vazov, 1976: 314). Такава е нагласата на Вазов – да ги вижда в малкото, а не в мащаба. Поразителна е способността му да представя великите неща чрез малкото. Силата на апостолското слово в поемата „Левски“ е като тайно произнасяне на „две-три думи нови“. Бойчо Огнянов в романа „Под игото“ казва за ролята си във въстанието: „Сега имам малко работа“. Това свиване на голямото в малкото за Иван Вазов има и положителен смисъл – позволява по-бързо да се зароди преобразяващата енергия, с която отделните личности да въздействат върху народа си: „Ти иска да бутнеш, о, дух безпокоен (...) в един час делото на пет векове“ („Раковски“). Подобно състояние и действие не може да бъде естествено. За да се види и постигне голямото чрез малкото, се изисква според поета и такова опиянение, което да е близко до лудост, до пиянство. Тогава „тез сили малки“ и тез средства „смешни“ няма да се виждат такива, каквито са, а чрез „тоз възторг луди“ ще добият мащаб и мощ.

Численият израз става значим там, където поробеният се е научил да си прави сметката, тъй като остава чужд на разточителността. Това обяснява защо толкова силно въздейства численото тълкуване на думите „Турция ке падне“ – „броени и събрани като цифри, изкарваха съдбоносната година 1876“. Макар спомагателният глагол „ке“ („ще“) да е характерен за западните говори (пророчеството е измислено от рилския монах Полиевкт – Петър Велянов, през 1875 г., вж. Страшимиров, 1907: 165), то никой от останалите части на родината не се усъмнява в истинността на подобно броене. Дори и писателят не коментира, че в случая е използвана диалектна дума. Стремещът към свобода придава единство на езика, който се твори едновременно с човека.

Въпроси в очакване да се родят идеи за композиция на текста:

От какво се пълни духовното и реалното битие на един народ – от малкото число или от голямото?

Какво трябва да стори личността, ако нейният народ е научен в множеството си да се чувства като „малцина“?

Поезията на Пенчо Славейков минава под ритъма на малките числа. Битието се осмисля в рамките на две-три цифри, а героичната идея, доколкото тя е свързана със саможертвата, е в мярата на стотицата. Поетът изхожда от разбирането, че истинските стойности не се постигат чрез многото. В очерка „Ралин Стубел“ от стихосбирката „На Острова на блажените“ той отбелязва: „Защото Господ, и той, не обича многото, освен ако това е стадо, за което е дал позволение на Адама и Ева да го развъждат“ (Slaveykov, 1994: 183). Индивидуалистичният характер на подобно твърдение е очевиден, доколкото в него прозвучава опозицията личност – тълпа. Същинската творческа енергия според П. П. Славейков трябва да се концентрира в малко хора, за да е продуктивна. „Най-гениалния – Господ – е само един!“. Духовната сила на избрания надхвърля рамките на битието, може да извади народа от делничния ритъм на живота му и да го тласне във време и пространство, в което той не може да издържи. „Ако съдбата дари на някой народ един гений на век, – о, и това е много; защото вековете не са един ни два, и защото един народ не винаги може да понесе товарът на своите гении лесно, та ако щете и безнаказано...“ (Slaveykov, 1994: 182). По силата на духовното си озарение и прозрение геният е отвъд народа си, но мисията му е да породи нови потребности. Избраният има силата да понесе страданието и чрез него да се възвиси. От народа си той не бива да иска същото – достатъчно е да бъде пример и сила, за да имат обикновените хора упование в бъдещето. Призивът към Бетховен от поемата „Cis moll“ е ясен: „То имаш свой особен дял... Ти сие / от небесата пламък Прометеев / да го запалиш в хорските сърца / и възгорени, да ги възвисиш“. Множеството се разпилява в безкрайните нужди на живота, поради което не може да свърши това, което може да стори един – геният. Хилядите не значат сила в кръга на духовното, те трябва да постигат материалното, за да съществуват. Ето защо в представите на Пенчо Славейков един и множество не са в опозиция, а се творят взаимно, така както слънцето дава живот на природата, която, за да съществува, трябва да постига множеството. В очерка „Спиро Година“ поетът дава знак и за едно възможно противоречие между гения и тълпата – не винаги създаденото от един може да бъде продължено: „Шест дена сила божия сломиха – / а хиледите не я подновиха“ (Slaveykov, 1994: 29). Може би затова, когато мисли и чувства живота, поетът влиза в света на обзримото и в кръга на времето активира троичността – на човек не му

е дадено да твори в мярата на шестте дена, която си остава божествена. Пенчо Славейков дори пише слято „тридни“, за да означаи мярата в продължителността на човешките дейности и радости. Гайдарят по сватбите се провиква: „Тридни как ручило виря, / тридни стана както свиря / и до тука я докарах – смях се, плаках и се карах“ („Епиталамии“) (Slaveykov, 1994: 71). Триделна е и възрастовата характеристика на човека – младост, означена като сок от грозде, зрялост – прекипяло вино, и старост – утаеното и избистрено вино на мъдростта (Slaveykov, 1994: 33). Самият Пенчо Славейков търси в народната култура онези изрази на троичност, които са съдбовни, но ги постига посвоему. Така е постъпил с вярването за орисниците. Те са три сестри, идват в третата нощ при новороденото, за да орисват, отиват при бога, който има три имотни състояния – сутрин работи в полето, на обяд търгува в магазин, вечер почива, храни се, пие и носи хубави дрехи. Както го заварят орисниците, така пророкуват, затова има три късмета. Всички предвещават, но се чува думата на третата – най-старата (Marinov, 1994: 254). В стихотворението „Орисия“ поетът следва идеята за трите орисници, но ги определя като „злокобни“, тъй като виждат късмета на поета като най-тежкото наказание в живота, защото няма да е достатъчно личното му страдание, а ще го сполети и обругаването: „Нека тленна плът изтлее / а живее дух терзан – / за да има що да хули / жадната за хули сган“.

Троичността е човешката мяра за случването, което и в народното вярване е в прагматиката на твърдението „Всяко чудо за три дни“. Изразът вероятно идва от сватбения обичай тъстът да гощава зетя си на третата вечер – трети чин, трета гощавка. Третича се казва, когато зетят отиде на гости у тъста си третия петък след сватбата и спи там. Трите денонощия са времето за устойчивост на дадено състояние, от което личността не може да се освободи, а трябва да го изживее. Бойко от едноименната поема три вечери преживява пред портите на Неда, терзан от несподелената любов – „три вечери върта го тъмен шемет“. На третия ден се решава да отиде у дома на Неда, когато мъжът ѝ отсъства, за да поправи бъчвите. На третия ден е смъртта на Райка, след като Бойко е чул от нея оневиняващите го думи. Светът се завърта през тези дни и нощи, без да има спасение. Доброто и злото се силят два дена да надделеят, но на третия ден става ясно какво се случва. В стихотворението „Чума“ болестта два пъти прави опити да упражни властта си, два пъти открива същината си, но на третия път поваля човека „със ужас поглед впил към далнината“. Славейков е толкова примамен от магията на цифрата три, че я постига като мяра за народното и човешкото битие. При него има и съгласуваност между три и сто – трима са харамите, които са останали единствено живи от стоте си събратя („Харамии“). За изразяване на мащаб Славейков предпочита сто-

тицата пред хилядите – „Сто двадесет души“. Стотицата е обзримост, тъй като може да се осъзнае индивидуалността на всяко, което я съставлява. Все още броенето не е математически акт, а хуманен, тъй като на преден план не стои числото, а човекът. Възможно е съдбовното влечение към стотицата да е осъзната или подсъзнателна историческа проекция за ослепените войници на Самуил. В стихотворението „Цар Самуил“ той дори стяга числото и думата в едно, за да внуши единството им – „сто-душ“: „Но завръщат се те / сакати и слепи нероди – / на сто-душ е само оставен от тях / един едноок да ги води“. И в този случай трагедията не е осмислена чрез количествения израз „хиляди“ – „Завръщат се, царю, в Беласицкий бой / дванайсетте полка пленени!“. Ако в началото на Българското възраждане Паисий Хилендарски възвестява в „История славянобългарска“ величието на българите чрез мащаба на хилядите, то модерният Пенчо Славейков търси родния човек в малките числа, защото се учи не да брои, а да преживява съдбата на всеки в реда на действената и характерна стотица.

Въпроси, чрез които да разбере къде мога да сложа себе си в текста, създаван от мен:

Ако всеки от нас се усъвършенства, за да бъде достоен и значим, то как трябва да променяме себе си, когато общуваме с множеството? Кой кого може и трябва да променя: личността – народа или народът – личността?

Ако един народ не може без големите числа, то доколко те са необходими за отделния човек, за да се чувства пълноценен?

2. Формулиране на теми чрез речник на смислите, свързани с числата

1. Ако две риби се пекат на огъня, то една друга не си хващат вяра.
2. Баба знае две и двеста.
3. Веднъж тиква на вода, втори път тиква на вода, третият път – без вода и без тиква.
4. Говори веднъж, но след като си помислил два пъти.
5. Двама се бият, а третият печели.
6. Един вълк стига на едно стадо.
7. Животът тъй се нарежда, че един сее, а друг жъне.
8. За госта два дни са доста.
9. Имаш ли гръб, самари треста.
10. Йерархичната стълба не се изкачва с броене на стъпалата, а с преброяване на приятелите.
11. Книгата е четири очи.
12. Любовта не брои години и не признава възрасти.
13. Между два стола човек на земята пада.
14. На едно огнище два петела не пеят.

15. От една брадва дървото не пада.
16. Пет пръста са на ръката, един с един не са равни.
17. Радостта обича големите числа, но се преживява истински с малко хора.
18. С хиляда приятели се живее по-добре, отколкото с хиляда лева.
19. Тумба-лумба за три дни, ох-леле за всички дни.
20. Учен да те бие десет пъти, прост да не те милва ни един път.
21. Фаталното тринадесето число е знакът за предателя Юда на Тайната вечеря, но това не означава, че не трябва да се събираме с останалите дванадесет на празнична трапеза.
22. Хубава мома род няма, дълбока вода брод няма, често камъни брой нямат.
23. Цар две глави не носи.
24. Човек до 25 години сам се жени, до 30 години родовете му го женят, до 35 години цял град го жени, а след 35 години и дяволът не може да го ожени.
25. Шегата поражда триста усмивки, но злобата на този, който се засегне от нея, преживява до последните му дни.
26. Щото излезе от тридесет и два зъба, то разваля 32 града.
27. Ъглите са двойствеността на човешкото битие, среща на две начала, които правят човека точка и линия. Опасно е да си точка в ъгъла, защото паякът може да те помисли за муха.
28. Б – „ер малък“ твори мекота за тези, които са пред него, затова той е като нулата след единицата – подсилва смисъла и интонацията. За разлика от нулата, която може да се подрежда до безкрай след единицата, ер малък е самотен.
29. Юнакът извършва един подвиг, но го умножава според слушателите.
30. Ятото е щастливо множество от птици в полет, които са още по-щастливи от това, че никой няма време да ги преброи.

Учениците правят своя избор и коментират решението си, като се аргументират и чрез въведения проблемно-тематичен кръг за числото. Написването на есета и четенето им в клас създава вече необходимия интелектуален и духовен климат за размяна на идеи.

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Balgarska narodna poezija i proza*. T.5. Sofia. Sastav. Milena Benovska-Sabkova [Българска народна поезия и проза. Т.5. София, състав. Милена Беновска-Събкова].
- Botev, H. (1979). *Sacineniya*. T.1. Sofia [Ботев, Х. (1979). Съчинения. Т.1. София].

- Vazov Iv. (1976). *Pod igoto*. Sofia [Вазов, Ив. (1976). Под игото. София].
- Straschimirov, D. (1907). *Istoriya na Aprilskoto vastanie*. T.2, Plovdiv [Страшимиров, Д. (1907). *История на Априлското въстание*. Т.2, Пловдив].
- Slavejtkov, P. (1994). *Na Ostrova na blazhenite*. Sofia [Славейков, П. (1994). *На Острова на блажените*. София].
- Marinov, D. (1994). *Narodna vijra I religiozni narodni obicai*. Sofia [Маринов, Д. (1994). *Народна вяра и религиозни народни обичаи*. София].

CONTEXTUAL APPROACH IN DEFINITION OF TOPICS FOR ESSAY

(Thematic problematic circle for the number in the work of Hristo Botev,
Ivan Vazov and Pencho Slaveykov)

Abstract. The article develops the thesis that the formulation of topics for school papers and especially the essay must be done through contextual approach, that requires the student to be aware in what context is the theme for the essay so that when he chooses, to coordinate it with other introduced problems and thus to construct more interesting and originally the composition of the text. The student chooses one of the proposed topics, but through the others he compacts meaningful and compositional aspect of his text. Regarding the applied nature of the article we have introduced problematic thematic circle for the number in the work of Hristo Botev, Ivan Vazov and Pencho Slaveykov and using the principle of vocabulary we offered topics in connection with this problem.

✉ **Prof. Dr. Radoslav Radev**
University of Veliko Tarnovo
25 E, Teodosij Tarnovski St.
VelikoTarnovo, Bulgaria
E-mail: radev_bg@abv.bg